

—
Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ
судової практики
Великої Палати
Верховного Суду

Рішення, внесені до ЄДРСР
за період з 04.03.2019 по 17.03.2019

2019/5

Показчик термінів

відшкодування податку на додану вартість, 15, 16

об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, 5

обчислення пенсії, 12, 14

підтримання транспортно-експлуатаційних характеристик автомобільної дороги, 11

поновлення прав позивача у сфері житлових відносин, 7

право на укладення договорів оренди земельних ділянок, 9, 11

спір з приводу прийняття громадян на публічну службу, 8

ЗМІСТ

1. Справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції	4
1.1. Справи, які підлягають розгляду в порядку господарського судочинства	4
1.2. Справи, які підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства	6
2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступлення від висновків Верховного Суду України	12

1. справи, розглянуті з підстав необхідності визначення юрисдикції

1.1. справи, які підлягають розгляду в порядку господарського судочинства

Спір за позовом мешканця житлового будинку про скасування державної реєстрації об'єднання співвласників багатоквартирного будинку підлягає розгляду в порядку господарського судочинства

6 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження адміністративну справу № 462/2646/17 за позовом Особи 3 до Управління державної реєстрації Львівської міської ради, третя особа – Об'єднання співвласників багатоквартирного будинку «На Війтівській», про визнання незаконними дій, скасування державної реєстрації та зобов'язання вчинити певні дії за касаційною скаргою Особи 3 на постанову Львівського апеляційного адміністративного суду від 16 серпня 2018 року.

Суди попередніх інстанцій встановили такі обставини справи.

10 червня 2016 року державний реєстратор Управління державної реєстрації Ф. зареєстрував юридичну особу – ОСББ «На Війтівській», яке створено власниками квартир будинків № 2, 4, 6, 8 за Адресою 2 та будинку за Адресою 1.

Заяву про державну реєстрацію створення юридичної особи – ОСББ «На Війтівській» подав 10 червня 2016 року заявник – Особа 5.

Однак Особа 5 не є засновником юридичної особи ОСББ «На Війтівській», про що не вказано в поданій заяві, і не є співвласником нерухомого майна багатоквартирних будинків, які ввійшли до складу ОСББ «На Війтівській».

Не погоджуючись з указаною реєстрацією та вважаючи порушеними свої права внаслідок здійснення реєстрації юридичної особи – ОСББ «На Війтівській», позивачка звернулася до суду із цим адміністративним позовом.

Розглядаючи та вирішуючи справу по суті заявлених вимог, суд першої інстанції виходив із того, що спір у цій справі є публічно-правовим та належить до юрисдикції адміністративних судів.

Апеляційний суд закрити провадження у справі виходячи з того, що цей спір не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, оскільки між сторонами виник спір про право цивільне, який має вирішуватися за правилами Цивільного процесуального кодексу України.

Вирішуючи питання щодо визначення юрисдикції, в межах якої має розглядатися ця справа, Велика Палата Верховного Суду виходить із таких міркувань.

Правові та організаційні засади створення, функціонування, реорганізації та ліквідації об'єднань власників жилих та нежилых приміщень багатоквартирного будинку, захисту їхніх прав та виконання обов'язків щодо спільного утримання багатоквартирного будинку визначено Законом України від 29 листопада 2001 року № 2866-III «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку».

Цей Закон визначає ОСББ як юридичну особу, створену власниками для сприяння використання їх власного майна, управління, утримання і використання неподільного та загального майна.

Як убачається з матеріалів справи та позовних вимог, Особа 3 є мешканцем будинку та власником квартири в будинку, який увійшов до новоствореного та зареєстрованого ОСББ «На Війтівській». При цьому вважає, що державну реєстрацію проводив Особа 5, який не є уповноваженою особою і, на думку позивача, не може бути керівником ОСББ «На Війтівській», а отже, допущено порушення її житлових прав.

Отже, спірні правовідносини виникли між Особою 3 – мешканкою будинку, що увійшов до новоствореного та зареєстрованого ОСББ «На Війтівській», яка має право брати участь у його діяльності, та фактичними учасниками зазначеного новоствореного ОСББ і державним реєстратором щодо державної реєстрації юридичної особи – ОСББ «На Війтівській».

За таких обставин цей спір стосується не стільки правомірності дій суб'єкта владних повноважень щодо державної реєстрації юридичної особи – ОСББ «На Війтівській», скільки приватного інтересу, а саме права Особи 3 як співвласника майна багатоквартирного будинку, порушеного, на думку Особи 3, державним реєстратором Управління державної реєстрації при реєстрації юридичної особи – ОСББ «На Війтівській».

Викладені у касаційній скарзі доводи щодо помилковості висновку апеляційної інстанції не підтвердилися під час перегляду справи Великою Палатою Верховного Суду.

Водночас Велика Палата Верховного Суду зауважує, що суд апеляційної інстанції, закриваючи провадження у справі, помилково зазначив, що спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства.

Спір про відміну державної реєстрації юридичної особи є спором про наявність або відсутність цивільної правоздатності та господарської компетенції (можливості мати господарські права та обов'язки). Цей спір не є спором у сфері публічно-правових відносин, навіть якщо виник у зв'язку з протиправним внесенням до ЄДР суб'єктом владних повноважень запису про проведення державної реєстрації юридичної особи; не є спором, що виникає із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин; не є спором, що виникає у зв'язку зі здійсненням господарської діяльності, а є спором про абстрактну можливість брати участь у конкретних правовідносинах.

При цьому процесуальне законодавство не визначає юрисдикційну належність такого спору.

Велика Палата Верховного Суду постанові від 20 вересня 2018 року у справі № 813/6286/15, заповнюючи цю прогалину закону, зазначила, що подібні спори є найбільш наближеними до спорів, пов'язаних з діяльністю або припиненням діяльності юридичної особи (пункт 3 частини першої статті 20 Господарського процесуального кодексу України), а тому мають розглядатися за правилами господарського судочинства.

Отже, цей спір має вирішуватися за правилами ГПК України незалежно від суб'єктного складу, за місцезнаходженням юридичної особи (частина шоста статті 30 ГПК України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 6 лютого 2019 року у справі № 462/2646/17 (провадження № 11-1272апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224650>.

1.2. Справи, які підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства

Спір щодо постановлення особи та членів його родини на квартирний облік з правом першочергового одержання житла підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

13 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження касаційну скаргу Особи 3 на постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 10 липня 2018 року у справі № 826/19681/16 за позовом Особи 3 до Дніпровської районної в місті Києві державної адміністрації про визнання дій та розпоряджень протиправними й зобов'язання вчинити певні дії.

Суди попередніх інстанцій установили, що із серпня 1975 року по серпень 1991 року Особа 3 перебував на військовій службі та 2 серпня 1991 року на підставі наказу ГК ВМФ від 11 липня 1991 року № 0445 був звільнений з військової служби у відставку за станом здоров'я.

Згідно з посвідченням від 2 серпня 1991 року Номер 1 Особа 3 має право на пільги щодо отримання житла.

Позивач є особою, переміщеною з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, що підтверджується довідкою від 25 липня 2014 року № 3004003784.

4 лютого та 19 березня 2015 року Особа 3 звертався до Дніпровської РДА із заявами про взяття його та членів його сім'ї на квартирний облік за новим місцем проживання (місто Київ) з 8 жовтня 1991 року з правом першочергового отримання житла за пільгою військовослужбовця, звільненого у відставку за хворобою.

За результатами розгляду заяви від 4 лютого 2015 року Дніпровською РДА листом від 6 березня 2015 року № 103-103/П-137-544 позивачу відмовлено у взятті на квартирний облік, оскільки реєстрація його в Дніпровському районі міста Києва датована лише жовтнем 2014 року, а для взяття особи на облік необхідним є постійне проживання та реєстрація в місті Києві не менше п'яти років.

Згідно з розпорядженням Дніпровської РДА від 10 липня 2015 року № 349 позивачу відмовлено в прийнятті на квартирний облік у зв'язку з відсутністю постійної реєстрації в місті Києві та відсутністю документів, необхідних для прийняття рішення.

За результатами повторного звернення до відповідача із заявою та довідками про реєстрацію місця проживання Дніпровською РДА прийнято розпорядження від 11 липня 2017 року № 378, яким позивачу повторно відмовлено в постановці на пільговий квартирний облік на підставі пункту 13 Правил обліку та пунктів 2, 7

постанови виконавчого комітету Київської міської ради народних депутатів і президії Київської міськради профспілок від 30 квітня 1991 року № 234.

Не погодившись із зазначеними рішеннями відповідача, вважаючи свої права порушеними, позивач звернувся до суду із цим позовом.

Згідно з матеріалами справи, позивач звернувся до адміністративного суду з позовом, направленим на поновлення порушеного відповідачем права щодо постановлення Особи 3 та членів його родини на квартирний облік з 8 жовтня 1991 року з правом першочергового одержання житла за їх новим місцем проживання в місті Києві за пільгою військовослужбовців, звільнених з військової служби в запас або відставку за хворобою.

Отже, цей позов подано на поновлення прав позивача у сфері житлових відносин.

На підставі частини першої статті 19 Цивільного процесуального кодексу України суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають із цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, крім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Частиною першою статті 21 Цивільного кодексу України передбачено, що суд визнає незаконним та скасовує правовий акт індивідуальної дії, виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси. Таким чином, визнання незаконними рішень суб'єкта владних повноважень може бути способом захисту цивільного права або інтересу.

За змістом наведених правових положень суд шляхом вчинення провадження у справах здійснює захист осіб, права й охоронювані законом інтереси яких порушені або оспорується. Розпорядження своїм правом на захист є приписом цивільного законодавства і полягає в наданні особі, яка вважає свої права порушеними, невизнаними або оспорюваними, можливості застосувати способи захисту, визначені законом або договором.

Установивши наявність в особи, яка звернулася з позовом, суб'єктивного матеріального права або охоронюваного законом інтересу, про захист якого подано позов, суд з'ясовує наявність чи відсутність факту його порушення або оспорення і відповідно ухвалює рішення про захист порушеного права або відмовляє позивачу в захисті, встановивши безпідставність та (або) необґрунтованість заявлених вимог.

Беручи до уваги наведене, а також ураховуючи, що спірні правовідносини пов'язані із захистом порушених житлових прав позивача, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що цей спір не є публічно-правовим і має вирішуватися судами за правилами ЦПК України.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 лютого 2019 року у справі № 826/19681/16 (провадження № 11-1096апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427414>.

Оскільки робота позивача на посаді завідуючої обласної психолого-медико-педагогічної консультації не є публічною службою, то спір у цій справі не є спором з приводу прийняття громадян на публічну службу та її проходження, а є виключно трудовим спором і має вирішуватись у порядку цивільного судочинства

27 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження касаційну скаргу Особи 3 на ухвалу Одеського окружного адміністративного суду від 16 січня 2018 року та постанову Одеського апеляційного адміністративного суду від 21 березня 2018 року у справі за позовом Особи 3 до директора Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації Лончак О. А. про визнання протиправними дій та бездіяльності, зобов'язання вчинити певні дії.

Як убачається з матеріалів справи, Особа 3, звертаючись із цим позовом, просить скасувати накази директора Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації Лончак О. А. від 20 листопада 2017 року № 71/к та від 6 грудня 2017 року № 88/к, 89/к, оскільки позивачка не погоджується з посадою, на яку її поновлено на роботі, та розмірами надбавок.

Водночас суди встановили, що Особа 3 ніколи не була державним службовцем, а є педагогічним працівником. Посада, з якої її було незаконно звільнено, не відноситься до державної служби. Особа 3 не складала Присягу державного службовця, і їй не присвоювався ранг державного службовця, що й не заперечує сама позивачка.

Крім того, відповідно до положень Посадової інструкції завідуючої Одеської обласної психолого-медично-педагогічної консультації, затвердженої 20 листопада 2017 року директором Департаменту освіти і науки Одеської обласної державної адміністрації, завідувача психолого-медико-педагогічної консультації керує діяльністю з виявлення та діагностики дітей і підлітків з відхиленнями в розвитку, відбору їх до спеціальних навчально-виховних, лікувальних закладів відповідного типу. Завідувача призначається на посаду і звільняється з посади директором Департаменту відповідно до Кодексу законів про працю України.

Тобто, така посада не відноситься до публічної служби, оскільки не пов'язана з діяльністю на державних політичних посадах, професійною діяльністю суддів, прокурорів, військовою службою, альтернативною (невійськовою) службою, дипломатичною службою, іншою державною службою, службою в органах влади Автономної Республіки Крим, органах місцевого самоврядування.

Таким чином, Велика Палата Верховного Суду погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що спір у цій справі не є спором з приводу прийняття громадян на публічну службу та її проходження, а є виключно трудовим спором, у зв'язку з чим має вирішуватися за правилами цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 815/6096/17 (провадження № 11-1282апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80364173>.

Спiр про визнання протиправним i скасування рiшення органу мiсцевого самоврядування, яким порушено переважне право орендаря на укладення договору оренди землi, залежно вiд суб'єктного складу має розглядатися в порядку цивiльного або господарського судочинства

27 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження справу за позовом Товариства з обмеженою вiдповiдальнiстю «Селищанське» до Селищенської сiльської ради Тиврiвського району Вiнницької облaстi, третi особи: фiзична особа – пiдприємець Особа 3, Фермерське господарство «Зерно-А», засновник ТОВ «Селищанське» Особа 4, про визнання протиправним та скасування рiшення за касацiйною скаргою Сiльради на рiшення Вiнницького окружного адмiнiстративного суду вiд 1 червня 2018 року та постанову Вiнницького апеляцiйного адмiнiстративного суду вiд 29 серпня 2018 року.

7 лютого 2011 року розпорядженням голови Тиврiвської РДА № 44, зокрема, надано ТОВ «Селищанське» дозвiл на укладення договорiв оренди 48 земельних дiлянок на територiї Сiльради загальною площею 113,42 га зi встановленням розмiру орендної плати в сумi 731 грн за одну дiлянку.

На пiдставi цих розпоряджень 1 червня 2011 року мiж Тиврiвською РДА (орендодавець) та позивачем (орендар) було укладено договори оренди землi, вiдповiдно до умов яких орендодавець передав, а орендар прийняв у строкове платне користування земельнi дiлянки (невитребувана земельна частка (пай) в кiлькостi 1 шт.), у тому числi за кадастровими номерами: Номер 1, Номер 2, Номер 3, Номер 4, Номер 5, Номер 6, Номер 7, Номер 8, Номер 9, що знаходяться на територiї Сiльради за межами с. Селище Тиврiвського району Вiнницької облaстi для ведення товарного сiльськогосподарського виробництва. На виконання умов договорiв орендодавець передав, а орендар прийняв об'єкти оренди, про що складено акти приймання-передачi земельної дiлянки вiд 5 червня 2011 року. Також було проведено визначення меж переданих в оренду позивачу земельних дiлянок, про що складено вiдповiднi акти визначення меж земельної дiлянки (на мiсцевостi).

Сiльрада прийняла рiшення вiд 9 грудня 2016 року № 155, згiдно з пунктом 1 якого вирiшено визначити перелiк земельних часток-паiв, розташованих на територiї Сiльради, що входять до складу спадщини, у разi вiдсутностi спадкоємцiв за заповітом i за законом, усунення їх вiд права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також вiдмови вiд її прийняття пiсля спливу шести мiсяцiв з дня вiдкриття спадщини, в кiлькостi 43 шт., загальною площею 104,6954 га, згiдно з додатком 1 до цього рiшення.

Згiдно з пунктом 2.1 зазначеного рiшення вирiшено передати в оренду ФОП Особа 3 земельнi частки-паi в кiлькостi 32 шт. iз перелiку, зазначеного в пункті 1 цього рiшення, термiном на 10 рокiв – iз 3 сiчня 2017 року по 3 сiчня 2027 року. Згiдно з пунктом 2.2 рiшення вирiшено передати в оренду ФГ «Зерно-А» земельнi частки-паi в кiлькостi 11 шт. iз перелiку, зазначеного в пункті 1 цього рiшення, термiном на 10 рокiв – iз 3 сiчня 2017 року по 3 сiчня 2027 року.

Позивач iз таким рiшенням Сiльради не погоджується, вважає, що воно не вiдповiдає вимогам чинного законодавства, є протиправним та таким, що порушує

законні права та інтереси позивача, оскільки саме йому законом надано переважне право на укладення договорів оренди землі на новий строк (поновлення договорів оренди землі).

Ухвалюючи судові рішення, суди попередніх інстанцій виходили з того, що цей спір є публічно-правовим та підлягає розгляду за правилами Кодексу адміністративного судочинства України.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що такий висновок не ґрунтується на правильному застосуванні норм процесуального права, та погоджується з доводами Сільради про помилковість висновків судів попередніх інстанцій щодо поширення на спірні правовідносини юрисдикції адміністративних судів.

Якщо порушення своїх прав особа вбачає у наслідках, які спричинені рішенням, дією чи бездіяльністю органу державної влади або органу місцевого самоврядування, які вона вважає неправомірними, і ці наслідки призвели до виникнення, зміни чи припинення цивільних правовідносин, мають майновий характер або пов'язаний з реалізацією її майнових або особистих немайнових інтересів, то визнання незаконними (протиправними) таких рішень є способом захисту цивільних прав та інтересів.

Спірні правовідносини виникли внаслідок прийняття відповідачем рішення про передачу в оренду фізичній особі-підприємцю та фермерському господарству земельних часток-паїв, на укладення договорів оренди щодо яких, на думку позивача, мав переважне право саме він. Як убачається з матеріалів справи, в подальшому між відповідачем та цими третіми особами укладено договори оренди щодо спірних земельних ділянок (часток-паїв). Тобто на підставі оскаржуваного рішення Сільради виникли правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів.

Ураховуючи наведене, Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що цей спір не є публічно-правовим. Оскільки позивач у справі обґрунтовує порушення своїх прав наявністю в нього дійсного речового права, зазначає про переважне право на укладення договорів оренди земельних ділянок (часток-паїв), а отже, наголошує на наявності у нього відповідних цивільних прав та інтересів, то такі права й інтереси залежно від суб'єктного складу спору можуть бути предметом захисту в порядку цивільного або господарського судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 802/390/18-а (провадження № 11-1268апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427398>.

Спір щодо законності укладеного сільрадою договору, який має приватно-правовий характер, незважаючи на те, що позивачем є фізична особа – депутат цієї сільради, має розглядатися в порядку цивільного судочинства

27 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в порядку письмового провадження справу за позовом Особи З до Галичинівської сільської ради Вітовського району Миколаївської області, третя особа – Служба автомобільних доріг

у Миколаївській області, про визнання недійсним договору за касаційними скаргами Галицинівської сільської ради Вітовського району Миколаївської області та Особи 3 на ухвалу Одеського апеляційного адміністративного суду від 26 квітня 2018 року.

Рішенням Сільради від 15 березня 2016 року № 10 затверджено Програму фінансування робіт, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, ремонтами та утриманням автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2016–2017 роки.

Рішенням Сільради від 14 квітня 2016 року № 1 «Про внесення змін до бюджету Галицинівської сільської ради» збільшено видаткову частину загального фонду бюджету Сільради на 3039,407 тис. грн по КТКВК 170703 «Видатки та проведення робіт, пов'язаних з будівництвом, реконструкцією, ремонтом та утриманням автомобільних доріг» у сумі 3000,00 тис. грн на ремонт дороги загального користування місцевого значення 0151122 (Миколаїв – Херсон – Галицинове) шляхом виконання експлуатаційного утримання та поточного ремонту в межах км 0+000-км 1+191 та 0151124 (Миколаїв – Станіславове – Херсон) – в межах км 3+405 км 4+600 (на умовах співфінансування на договірних засадах).

16 червня 2016 року Сільрада (в особі сільського голови) та Служба автомобільних доріг у Миколаївській області уклали договір № 14 про співпрацю на виконання рішень Сільради від 15 березня 2016 № 10 та від 14 квітня 2016 року № 1, предметом якого є співпраця сторін, спрямована на відновлення та/або підтримання транспортно-експлуатаційних характеристик автомобільної дороги загального користування місцевого значення 0151122 (Миколаїв – Херсон – Галицинове) шляхом виконання експлуатаційного утримання та поточного ремонту в межах км 0+000-км 1+303. Виконання робіт з ремонту проводиться на умовах фінансування Сільрадою та кошторисною документацією розробленою Службою автомобільних доріг у Миколаївській області.

Позивач вважає, що цей договір порушує його законні права та інтереси як мешканця села та члена територіальної громади. Як депутат Сільради він є представником територіальної громади та наділений правом представляти її інтереси, у зв'язку з чим звернувся до суду.

У касаційних скаргах Сільрада та Особа 3 зазначають, що суд апеляційної інстанції помилково виходив із того, що юрисдикція адміністративних судів не поширюється на спір, який виник у справі.

Велика Палата Верховного Суду вважає, що висновок апеляційного суду щодо непоширення на спірні правовідносини юрисдикції адміністративних судів ґрунтується на правильному застосуванні норм процесуального права, та не погоджується з доводами Сільради та Особи 3 про помилковість висновку цього суду.

Як убачається з матеріалів справи, спір між позивачем та Сільрадою виник унаслідок укладення останньою зі Службою автомобільних доріг у Миколаївській області договору про співпрацю. У цих відносинах Сільрада не виступає як суб'єкт владних повноважень, між сторонами цієї угоди відсутні правовідносини влади та підпорядкування, тому цей договір про співпрацю не можна вважати адміністративним.

На думку Великої Палати Верховного Суду, справи щодо спорів, які виникають із цивільних чи господарських правовідносин, у яких орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа виступають на рівних засадах з іншими учасниками відносин, мають вирішуватися за правилами цивільного або господарського судочинства.

Аналогічний правовий висновок щодо застосування норм процесуального права в подібних відносинах містять, зокрема, постанови Великої Палати Верховного Суду від 18 квітня 2018 року у справі №683/2843/17, від 23 травня 2018 року у справі № 916/2455/17 та від 12 вересня 2018 року у справі № 804/1010/17.

Водночас Велика Палата Верховного Суду вважає за необхідне змінити судові рішення апеляційного суду в частині роз'яснення позивачу про розгляд цього спору в порядку господарського судочинства. Оскільки за захистом свого порушеного права до суду у цій справі звернулася фізична особа, то цей спір з урахуванням суб'єктного складу правовідносин має розглядатися в порядку цивільного судочинства.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 лютого 2019 року у справі № 814/1375/17 (провадження № 11-1256апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427376>.

2. Справи, розглянуті з підстав необхідності відступлення від висновків Верховного Суду України

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України щодо видів грошового забезпечення, які враховуються при обчисленні пенсій військовослужбовців та визначила, що факт сплати єдиного внеску не є безумовною підставою для включення виплати, з якої цей внесок утримано, до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється пенсія

6 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу до Головного управління Пенсійного фонду України в Одеській області, Одеського обласного військового комісаріату про зобов'язання здійснити перерахунок та виплату пенсії з включенням до складу (розміру) грошового забезпечення, з якого призначається (обчислюється) пенсія, щомісячної додаткової грошової винагороди.

Приморський районний суд м. Одеси в задоволенні позову відмовив.

Одеський апеляційний адміністративний суд зобов'язав управління ПФУ здійснити нарахування та виплату пенсії. Суд дійшов висновку, що зазначені винагороди, допомоги та премії, які позивач отримував під час проходження служби, та з яких нараховані та сплачені страхові внески, мають бути включені до складу грошового забезпечення, з якого здійснюється обчислення пенсії. При цьому суд керувався висновком Верховного Суду України, викладеним у постанові від 10 березня 2015 року (№ 21-70а15) щодо застосування у подібних цій справі правовідносинах положень статті 9 та частини третьої статті 43 Закону України від 9 квітня 1992 року №

2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», який полягає у тому, що грошова допомога на оздоровлення, матеріальна допомога для вирішення соціально-побутових питань, індексація та одноразова грошова допомога при звільненні, з яких сплачено страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, відносяться до складу грошового забезпечення військовослужбовців, з розміру якого обчислюється пенсія.

26 червня 2018 року Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду постановив ухвалу, якою передав цю справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду.

За результатами розгляду справи Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про наявність підстав для часткового задоволення касаційної скарги управління ПФУ, вважаючи за необхідне відступити від правового висновку Верховного Суду України, викладеного у постанові цього суду від 10 березня 2015 року у справі № 21-70а15, з огляду на таке.

До складу грошового забезпечення військовослужбовців входять чотири види складових:

- 1) посадовий оклад;
- 2) оклад за військовим званням;
- 3) щомісячні додаткові види грошового забезпечення;
- 4) одноразові додаткові види грошового забезпечення.

Частиною першою статті 15 Закону України від 20 грудня 1991 року № 2011-XII «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначено, що пенсійне забезпечення військовослужбовців після звільнення їх з військової служби провадиться відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Однією з умов пенсійного забезпечення військовослужбовців є визначення видів грошового забезпечення, які враховуються при обчисленні пенсій.

Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», який визначає умови, норми і порядок пенсійного забезпечення, зокрема, осіб, звільнених з військової служби, та має на меті реалізацію цими особами, конституційного права на державне пенсійне забезпечення і спрямований на встановлення єдності умов та норм пенсійного забезпечення зазначеної категорії громадян України, передбачає включення до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється пенсія, лише щомісячні основні види грошового забезпечення, до яких належать: посадовий оклад, оклад за військовим званням, процентна надбавка за вислугу років, а також щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії.

Тобто при обчисленні пенсії не враховується такий складовий елемент грошового забезпечення як одноразові додаткові види грошового забезпечення, зокрема щорічні, щоквартальні, разові додаткові види грошового забезпечення, крім щомісячних, або тих, що виплачуються раз на місяць.

Факт сплати єдиного внеску не є безумовною підставою для включення виплати, з якої цей внесок утримано, до грошового забезпечення, з розміру якого обчислюється

пенсія, та має значення лише для включення до цього грошового забезпечення його видів з переліку, визначеного статтею 43 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», який є вичерпним.

Також Велика Палата Верховного Суду висловила позицію стосовно незастосування приписів норми частини першої статті 99 Кодексу адміністративного судочинства України до позовних вимог при визначенні строку здійснення перерахунку розміру пенсії.

Згідно з довідкою про види грошового забезпечення щомісячна додаткова грошова винагорода, з якої щомісяця її виплати утримувався єдиний внесок, має бути включена до складу грошового забезпечення, з якого здійснюється обчислення пенсії, отже, розмір призначеної позивачу пенсії підлягає перерахунку.

Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» встановлено, що перерахунок пенсій у зв'язку зі зміною розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення відповідних категорій військовослужбовців, осіб, які мають право на такий перерахунок згідно з цим Законом, або у зв'язку із введенням для зазначених категорій осіб нових щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (надбавок, доплат, підвищень) та премій у розмірах, встановлених законодавством, не проведений з вини органів Пенсійного фонду України та/або державних органів, які видають довідки для перерахунку пенсії, провадиться з дати виникнення права на нього без обмеження строком (частина третя статті 51 цього Закону).

Зважаючи на те, що особа на час призначення пенсії за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» мала право на включення до складу грошового забезпечення, з якого обчислюється пенсія, отримуваної щомісячної додаткової грошової винагороди, а управління ПФУ протиправно відмовило у проведенні перерахунку розміру пенсії, позовні вимоги про зобов'язання відповідача перерахувати розмір пенсії на підставі довідки про види грошового забезпечення з урахуванням щомісячного додаткового виду грошового забезпечення підлягають задоволенню без обмеження строком.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 6 лютого 2019 року у справі № 522/2738/17 (провадження № 11-806апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80224649>.

Велика Палата Верховного Суду відступила від правового висновку Верховного Суду України щодо невизнання стягнення надміру сплаченого податку на додану вартість належним способом захисту порушеного права платника податків, визначивши, що саме стягнення з Державного бюджету України на користь платника податків заборгованості з відшкодування ПДВ є належним та ефективним способом судового захисту

12 лютого 2019 року Велика Палата Верховного Суду розглянула в судовому засіданні касаційну скаргу Державної податкової інспекції у Дніпровському районі Головного управління ДФС у м. Києві на постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 25 листопада 2015 року у справі № 826/7380/15 за позовом

Товариства з обмеженою відповідальністю «Аскоп-Україна» до ДПІ та Головного управління Державної казначейської служби України у м. Києві про визнання протиправною бездіяльності й стягнення заборгованості бюджету з відшкодування податку на додану вартість.

Суди попередніх інстанцій установили, що 19 листопада 2014 року ТОВ «Аскоп-Україна» подало до ДПІ в електронній формі податкову декларацію з ПДВ за жовтень 2014 року, в рядку 23.1 якої товариство заявило суму, що підлягає бюджетному відшкодуванню на рахунок платника у банку, в розмірі 4 447 644 грн.

Разом із податковою декларацією ТОВ «Аскоп-Україна» подало заяву про повернення суми бюджетного відшкодування та розрахунок суми бюджетного відшкодування.

ДПІ в період з 14 по 20 січня 2015 року провела документальну позапланову виїзну перевірку ТОВ «Аскоп-Україна» щодо правомірності бюджетного відшкодування ПДВ на рахунок платника у банку за жовтень 2014 року, за результатами якої склала довідку від 27 січня 2015 року № 578/26-53-15-02/30579869, згідно з висновками якої на момент складання довідки неможливо підтвердити суму бюджетного відшкодування за жовтень 2014 року в сумі 4 447 644 грн, що пов'язано з відсутністю відповідей на запити про проведення зустрічних перевірок по ланцюгам постачання.

Разом з тим у пунктах 3.17–3.19 цієї довідки зазначено, що у ході перевірки правомірності визначення податкових зобов'язань та податкового кредиту, розрахунків з бюджетом та показників, відображених у декларації за вересень – жовтень 2014 року (з додатками), порушень не встановлено. Заявлена сума бюджетного відшкодування (загальна сума ПДВ) у розмірі 4 447 644 грн підтверджується за результатами звірки даних, зазначених у розрахунку бюджетного відшкодування, та даних первинних документів, що підтверджують факт оплати платником товарів/послуг за вересень 2014 року.

Оскільки сума ПДВ у вказаному розмірі не відшкодована ТОВ «Аскоп-Україна», товариство звернулося до суду з цим позовом.

Під час вирішення спору Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку, викладеного в постановках Верховного Суду України від 16 вересня 2015 року у справі № 21-881а15, від 17 листопада 2015 року у справі № 21-4371а15, від 2 грудня 2015 року у справі № 21-2650а15, від 20 квітня 2016 року у справі № 21-452а16, від 7 березня 2017 року у справі № 820/19449/14. Згідно з правовим висновком Верховного Суду України відшкодування ПДВ здійснюється органом Державної казначейської служби і не передбачається у спосіб судового стягнення безпосередньо (водночас) зі здійсненням судового контролю над рішеннями контролюючих органів, ухваленими за результатами перевірки сум податку, заявлених до відшкодування або окремо від здійснення такого контролю. Відшкодування з Державного бюджету України ПДВ є виключними повноваженнями податкових органів та органів державного казначейства, а отже, суд не може підміняти державний орган і вирішувати питання про стягнення такої заборгованості.

Велика Палата Верховного Суду врахувала, що закон не встановлює залежність виплати платнику податків бюджетного відшкодування від сплати ПДВ його

контрагентами або з підстав незавершення перевірки контрагентів платника податку, а також у зв'язку з відсутністю відповідей на запити податкового органу про проведення зустрічних перевірок по ланцюгах постачання.

При цьому неподання контролюючим органом після закінчення перевірки до органу Державної казначейської служби України висновку із зазначенням суми, що підлягає відшкодуванню з бюджету, та непогашення у зв'язку із цим заборгованості з ПДВ не може позбавити платника податку права на отримання бюджетного відшкодування, за умови, якщо цей платник податку надав документи, передбачені Податковим кодексом України, та не позбавляє платника податку права пред'явити вимоги про стягнення пені.

Тому Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що за відсутності механізму реального відшкодування платнику податків узгодженої суми бюджетного відшкодування вказаного податку на користь позивача підлягає стягненню з Державного бюджету України через ГУ ДКС України у м. Києві заборгованість бюджету з відшкодування ПДВ.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 лютого 2019 року у справі № 826/7380/15 (провадження № 11-778апп18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80427413>.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР за період з 04.03.2019 по 17.03.2019 / Упоряд.: д-р юрид. наук О. Р. Кібенко; відпов. за вип.: канд. юрид. наук Р. Ш. Бабанли. – Київ, 2019. – Вип. 5. – 16 стор.

¹ **Застереження:** видання містить короткий огляд деяких судових рішень Великої Палати. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua